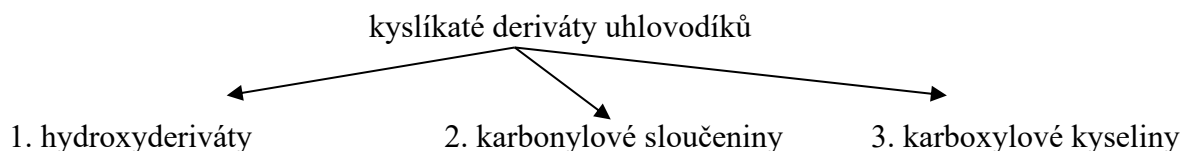

CH 9

- Učivo z minulého zadání si můžete zopakovat na:
dusíkaté deriváty: <https://www.skolasnadhledem.cz/game/1861>
- Zopakujte si celé uhlovodíky – na online hodině bude test.
- Napište si další učivo:

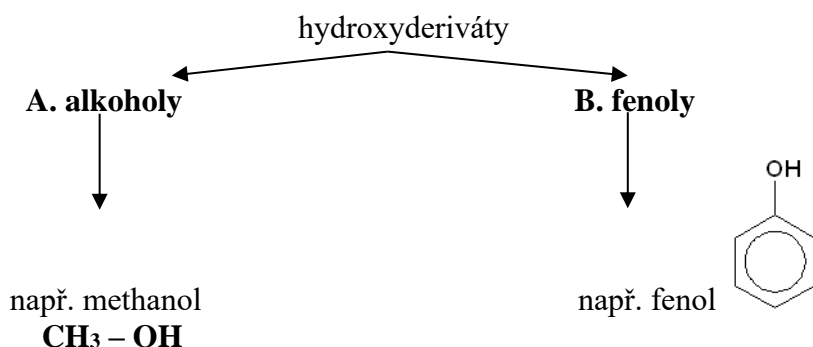
Kyslíkaté deriváty

- jsou deriváty uhlovodíků, které v molekulách obsahují vázané atomy kyslíku
- rozdělení:

1. HYDROXYDERIVÁTY

- jsou sloučeniny s hydroxylovou skupinou **–OH** připojenou k uhlovodíkovému zbytku
- pokud je uhlovodíkový zbytek hydroxyderivátů odvozen od uhlovodíku s otevřeným nebo cyklickým řetězcem = **alkoholy**
- pokud je odvozen od aromatického uhlovodíku = **fenoly**

A. ALKOHOLY

- jsou deriváty uhlovodíků (kromě arenů), které mají v molekule vázanou **hydroxylovou skupinu –OH**

Názvosloví alkoholů

- systematický název je jednoslovný
- skládá se z názvu uhlovodíku a zakončení **–ol** (např. methanol)
- název je možné vytvořit také z názvu **uhlovodíkového zbytku** a slova **alkohol** (např. methylalkohol)
- jestliže molekula alkoholu obsahuje více hydroxylových skupin, zapíšeme před zakončení **–ol** čísla atomů uhlíku, na kterých jsou **–OH** skupiny vázány, a předponu vyjadřující počet **–OH** skupin v molekule

Tvorba vzorce alkoholu z jeho názvu:

postup	příklad
název alkoholu	methanol
určení počtu atomů uhlíku, počtu hydroxylových skupin a dopočítání počtu atomů vodíku tak, aby každý atom uhlíku byl čtyřvazný	methan → 1C zakončení -ol → 1 OH počet atomů vodíku vázaných na atom uhlíku → 3H
úprava vzorce podle počtu vázaných atomů a skupin v molekule	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H} - \text{C} - \text{OH} \\ \\ \text{H} \end{array}$
vzorec alkoholu	CH₃ - OH

Tvorba názvu alkoholu z jeho vzorce:

postup	příklad
vzorec alkoholu	CH₃ -CH₂- CH₂- OH
určení základního uhlovodíku, od kterého je vzorec odvozen	3C, jednoduché vazby (alkan) propan
určení názvu skupiny OH	OH → alkohol zakončení → -ol
spojení názvu uhlovodíku a hydroxylové skupiny	propan + -ol
název alkoholu	propanol

Rozdělení alkoholů

- podle počtu skupin -OH v molekule se alkoholy dělí na:
  - a. jednosytné – obsahují jednu - OH skupinu (např. methanol CH₃OH)
  - b. vícesytné – obsahují více -OH skupin (např. ethan-1,2-diol $\begin{array}{c} \text{CH}_2 - \text{CH}_2 \\ | \quad | \\ \text{OH} \quad \text{OH} \end{array}$)

Zástupci alkoholů:

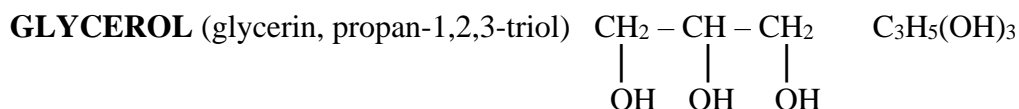
METHANOL (methylalkohol, dřevný líh) CH₃ - OH

- bezbarvá kapalina charakteristického zápachu, hořlavá a prudce jedovatá
- při požití menšího množství způsobí oslepnutí poškozením zrakového nervu (v množství 10 až 100 cm³ způsobí smrt, u dětí smrtelná dávka 8-10 ml!)
- vyrábí se z vodíku a oxidu uhelnatého, vzniká při tzv. suché destilaci dřeva (dřevný líh)
- používá se jako rozpouštědlo a přísada k pohonným hmotám, vyrábí se z něj formaldehyd, je součástí palivových článků

ETHANOL (ethylalkohol, líh) C₂H₅OH CH₃CH₂OH

- bezbarvá, příjemně vonící hořlavá kapalina
- páry ethanolu v určitém poměru se vzduchem tvoří hořlavou směs
- **výroba:** a. v lihovarnictví e vyrábí etanolovým kvašením cukrů

$$\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6 \rightarrow 2 \text{C}_2\text{H}_5\text{OH} + 2 \text{CO}_2$$
 b. průmyslově ethanolovým kvašením melasy nebo bramborového škrobu, po kvašení se ze směsi odděluje destilací
- **využití:** při výrobě léčiv a kosmetických přípravků, alkoholických nápojů a kyseliny octové, využívá se jako ekologické palivo
- pro technické účely se ethanol denaturuje – aby byl nepoživatelný

- bezbarvá olejovitá kapalina nasládlé vůně, rozpustná ve vodě, hlavní složka tuků
- **využití:** při výrobě kosmetiky (krémy, tělová mléka), součástí mastí
  - vyrábějí se z něj léčiva pro léčbu srdečních chorob („nitroglycerin“)
  - surovina pro výrobu výbušnin působením $\text{HNO}_3 \rightarrow$ dynamit (Alfred Nobel)

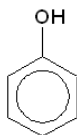
ETHYLENGLYKOL (ethan-1,2 - diol)

- bezbarvá, olejovitá a velmi jedovatá kapalina, mísitelná s vodou
- **využití:** používá se jako složka do nemrznoucích chladících směsí nebo jako rozpouštědlo
  - uplatňuje se jako surovina pro výrobu plastů

B: FENOLY

- deriváty uhlovodíků, které obsahují hydroxylovou skupinu $-\text{OH}$ vázanou na benzenové jádro

FENOL $\text{C}_6\text{H}_5\text{OH}$

- obsažen v dehtu
- bezbarvá krystalická látka, která na vzduchu červená a tmavne
- leptavé účinky a je jedovatá
- **využití:** k výrobě nátěrových hmot, lepidel, plastů (bakelit), syntetických vláken, indikátoru fenolftaleinu, prostředků k hubení škůdců

- *Nalepte si pracovní list Alkoholy a fenoly a vypracujte.*